

بررسی سلسله مراتب نظام ارزشی نوجوانان دانش آموز در شیوه‌های فرزندپروری مختلف

منصوره السادات صادقی*، محمود حیدری**

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف مطالعه بررسی سلسله مراتب نظام ارزشی نوجوانان دانش آموز در شیوه‌های فرزندپروری مختلف طراحی و اجرا گردید. تعداد ۲۴۹ دانش آموز (۱۲۹ دختر و ۱۲۰ پسر) براساس نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. آزمودنی‌ها به پرسشنامه‌های سنجش شیوه‌های فرزندپروری و نظام ارزشی پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل نهایی نمرات به‌دست آمده با استفاده از آزمون غیرپارامتریک فریدمن نشان داد که برای آزمودنی‌هایی که شیوه‌های فرزندپروری والدین خود را پاسخگو، سهل‌گیر و مستبد درک کرده بودند، نظام ارزش‌ها سلسله مراتب معنادار و برای آزمودنی‌هایی که شیوه‌های فرزندپروری والدین خود را طردکننده و آشفته درک کرده بودند، نظام ارزش‌ها سلسله مراتب معناداری ندارد. سلسله مراتب نظام ارزشی در آزمودنی‌هایی که والدین خود را پاسخگو در نظر گرفته بودند به ترتیب: ملی، اجتماعی، خانوادگی، دینی، علمی، فردی، اقتصادی، هنری، سیاسی و جهانی و در آزمودنی‌هایی که والدین خود را سهل‌گیر فرض کرده بودند به ترتیب: اجتماعی، ملی، خانوادگی، علمی، دینی، فردی، هنری، اقتصادی، سیاسی و جهانی و سرانجام برای آزمودنی‌هایی که والدین خود را مستبد در نظر گرفته بودند به ترتیب: ملی، علمی، اجتماعی، خانوادگی، دینی، فردی، اقتصادی، سیاسی، جهانی و هنری می‌باشد. نکته قابل توجه رتبه‌بندی بالای ارزش‌های ملی، خانوادگی، اجتماعی و دینی و رتبه‌بندی پایین ارزش‌های سیاسی و جهانی در کلیه شیوه‌های فرزندپروری (به‌جز شیوه فرزندپروری آشفته) می‌باشد. همچنین تحلیل نتایج با استفاده از آزمون کراسکال - و ایس نشان داد که در شیوه‌های فرزندپروری مختلف، نظام ارزش‌ها در مقوله‌های خانوادگی، اجتماعی، هنری، دینی و ملی تفاوت معنادار دارند. بالاترین رتبه‌بندی مقوله‌های خانوادگی، اجتماعی، دینی و ملی در نظام ارزش‌ها مربوط به شیوه فرزندپروری پاسخگو و رتبه بالای مقوله هنری در نظام ارزشی مربوط به خانواده سهل‌گیر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: شیوه‌های فرزندپروری، سلسله مراتب نظام ارزشی، نوجوانان دانش آموز

* دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی email: m-sadeghi20097@yahoo.com

** عضو هیئت علمی پژوهشکده خانواده و گروه روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

بیشتر الگوهای اجتماعی و درونی شدن ارزش‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم از خانواده نشأت می‌گیرد و این طور تصور می‌شود که فرزندان نگرش‌ها، نقش‌ها و انتظارات والدین‌شان را درونی می‌کنند (اسچن فلاگ، ۲۰۰۱).

به‌طور کلی ارزش‌ها را می‌توان به‌عنوان مفاهیم صریح و تلویحی در نظر گرفت که از لحاظ ابزاری و هدفی برای فرد برتر است و بر روی جهت‌گیری‌های رفتاری و تصمیمات او تأثیرگذار می‌باشد (مارنینی^۱، ۲۰۰۰ و کا هنک^۲، ۱۹۹۷، به نقل از پینکوارت و سیلبرینسن، ۲۰۰۴).

راکیچ^۳ (۱۹۶۰، به نقل از جونز، ۲۰۰۰) معتقد است ارزش اعتقادی است پایدار مبنی بر این‌که یک روش رفتار یا هدف خاص از نظر شخصی یا اجتماعی بر روش دیگر یا هدف مخالف آن برتر باشد. وی اعتقاد دارد نظام ارزشی در برگیرنده سلسله مراتبی از ایده‌آل‌هاست.

انتقال ارزش‌ها بین والدین و فرزندان‌شان در ابعاد مختلف و با همبستگی‌های متفاوت قابل توجه، بررسی شده است. تحقیقاتی که شباهت‌های ارزشی بین والدین و فرزندان را بررسی نموده نتایج متفاوتی داشته است. تعدادی از تحقیقات (جانسون، ۱۹۷۳؛ نلسن، ۱۹۸۱) این‌طور گزارش کرده‌اند که بین ارزش‌های والدین و فرزندان‌شان همسانی وجود دارد اما در اغلب موارد این ارتباط خیلی ضعیف بوده است.

از دگرسو، برخی پژوهش‌ها هم ارتباط مثبت و قوی بین انتقال ارزش‌ها و محیط خانوادگی و یا شیوه فرزندپروری یافته‌اند. توماس و همکاران^۴ (۱۹۷۴، به نقل از دادلی و ویسی، ۲۰۰۰) معتقدند که وقتی والدین و فرزندان حمایت عاطفی و ارتباط عاطفی مثبتی دارند نوجوانان تعهد بالایی نسبت به ارزش‌های دینی نشان می‌دهند. هوج، پتریلو و اسمیت (۱۹۸۲) اظهار داشتند که انتقال ارزش‌ها قویاً تحت تأثیر خانواده، اعتقادات مذهبی آن‌ها و توافق بین اعضاء خانواده می‌باشد و انتقال ارزش‌ها در خانواده‌هایی که ارتباط بین والدین و فرزندان ضعیف است به‌کندی صورت می‌پذیرد. نلسن (۱۹۸۱) هم این‌طور گزارش کرد که ارزش دینی و مذهبی در نوجوانانی که والدین‌شان با هم سازگاری بیشتری دارند بالاتر است. جانسون (۱۹۷۳) نیز در تحقیق خود اشاره کرده است که دانش‌آموزانی که به ارزش‌های مذهبی تعهد بیشتری نشان داده‌اند والدین خود را گرم‌تر، با محبت‌تر و پذیرنده‌تر از دانش‌آموزانی می‌دانستند که این ارزش‌ها را طرد کرده بودند. در تمام پژوهش‌هایی که ذکر شد به نوعی رابطه بین والدین و فرزندان یا شیوه‌های فرزندپروری مورد تأکید قرار گرفته است.

باوم ریند^۵ (۱۹۷۱، ۱۹۹۱ نقل از برزونسکی، ۲۰۰۴) سه نوع از روش‌های فرزندپروری را تعریف کرد. نوع اول اقتداری^۶ (والدینی که هم پذیرنده^۷ و هم متوقع^۸ هستند). نوع دوم استبدادی^۹ (والدینی که متوقع هستند، اما پذیرنده نیستند). نوع سوم آسان‌گیر^{۱۰} (والدینی که پذیرنده هستند اما متوقع نیستند). بعد طردکننده^{۱۱} براساس دو بعد تقاضامندی و پذیرندگی توسط محققین دیگر اضافه شد

(اسلیکر، ۱۹۹۸). تحقیقات باومریند نشان داده است که فرزندان با والدین مقتدر در اعتماد به خود و خود کنترلی نمرات بالاتری در مقایسه با فرزندان دیگر والدین داشته‌اند.

هاروی و فلکنور^{۱۲} (۱۹۷۰) به نقل از دادلی و ویسبی، (۲۰۰۰) در مطالعه‌ای اثر ارتباطی شیوه فرزندپروری را روی رشد نظام اعتقادی افراد جوان بررسی کردند. آن‌ها در مطالعه خود به چهار نوع متفاوت از نظام ارزشی دست یافتند: افرادی که با استقلال خارجی برانگیخته شده بودند (والدین آن‌ها تأکیدشان بر روی توافق، تفاهم و تجربه‌های مذهبی بوده است). - افرادی که با منفی بافی^{۱۳} مشخص شده بودند (والدین آن‌ها مستبد، بدون تفاهم و فاقد گرمی بوده‌اند). - افرادی که تمایل داشتند دیگران آن‌ها را دوست داشته باشند و بپذیرند (مادران آنها بیش از حد گرم و موافق و پدران-شان بیشتر فاصله‌دار بوده‌اند). - افرادی که تکلیف‌گرایی^{۱۴}، استقلال و معیارهای درونی رهبری^{۱۵} بالایی را نشان می‌دادند (والدین آن‌ها سخت‌گیر یا سهل‌گیر نبوده‌اند، اما گرم بوده‌اند و فرزندان‌شان را به مستقل بودن تشویق می‌کرده‌اند). ابیدی (۱۹۹۳)، به نقل از حسن‌زاده، (۱۳۷۹) نیز در تحقیقی که بر روی ۲۹۶ دانش‌آموز دبیرستانی انجام داد نشان داد که سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان تحت تأثیر سطح سواد، شرایط اقتصادی و ارزش‌های پذیرفته شده والدین‌شان است. به نظر می‌رسد که بین سطح سواد والدین و نظام ارزشی کودکان و نوجوانان ارتباط نزدیک وجود دارد. همچنین ریتس (۱۹۹۹) گزارش کرد که نحوه فرزندپروری در خانواده در پذیرش ارزش‌های فرهنگی و خانوادگی اثربخش است. او در تحقیق بین‌فرهنگی خود گزارش کرد که در فرهنگ‌های غربی به ارزش‌های فردی و رشد و پیشرفت فردی اهمیت داده می‌شود در حالی که در فرهنگ‌های شرقی به ارزش‌های جمعی و پذیرش ارزش‌های خانوادگی اهمیت داده می‌شود و متناسب با چنین تأکیدی نظام ارزشی نوجوانان نیز به‌طور متفاوت رشد می‌کند. در همین چارچوب اسپون فلاگ (۲۰۰۱) معتقد است که در روش فرزندپروری سخت^{۱۶} یا استبدادی فاصله بین والدین و فرزندان زیاد شده و انتقال ارزش‌ها از والدین به فرزندان کم می‌شود. وی اعتقاد دارد که ارتباط محکمی بین ارزش‌های پدران و پسران در خانواده‌هایی که همدلی در آن بالاست (یعنی پذیرش احساسات فرزندان زیاد است) وجود دارد.

بنابراین با در نظر گرفتن این مسأله که ارزش‌ها، نگرش‌ها و علایق از جنبه‌های بسیار مهم شخصیت هستند و پایه و اساس زندگی آدمی به‌شمار رفته و کیفیت زندگی و چگونگی رفتار و مناسبات افراد مستقیماً متأثر از نظام ارزش‌ها و اصول اخلاقی است که بدان پای‌بند می‌باشند (احمدی، ۱۳۷۳) و از آنجایی که خانواده در میان الگوهای بی‌شمار، نخستین الگویی است که بر تحول فرزندان و الگوهای رفتاری، خصوصیات اخلاقی، انگیزه‌ها و ارزش‌های فرزندان خود تأثیرگذار است (داسک^{۱۷}، ۱۹۸۷، به نقل از برجعلی، ۱۳۸۰)، لذا هدف کلی این پژوهش پاسخ‌گویی به این سؤال است که آیا سلسله مراتب نظام ارزشی نوجوانان دانش‌آموز در شیوه‌های فرزندپروری مختلف، معنادار است؟

روش

با توجه به این که در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است، لذا این پژوهش از نوع زمینه‌یابی می‌باشد. در تحقیق زمینه‌یابی برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه یا مصاحبه استفاده می‌شود (دلاور، ۱۳۸۲).

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این تحقیق را دانش‌آموزان دختر و پسر مشغول به تحصیل دبیرستانی (اول تا سوم) و پیش‌دانشگاهی رشته‌های مختلف تحصیلی از مدارس دولتی روزانه شهرستان بابل با محدوده سنی ۲۰ - ۱۴ سال تشکیل می‌دهند. از این جامعه براساس نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی تعداد ۲۵۷ دانش‌آموز (۱۳۴ دختر و ۱۲۳ پسر) به‌عنوان نمونه اولیه انتخاب شدند و پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش تعداد ۲۴۹ دانش‌آموز (۱۲۹ دختر و ۱۲۰ پسر) به‌عنوان نمونه نهایی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

ابزارهای سنجش

الف) پرسشنامه شیوه‌های فرزندپروری: پرسشنامه شیوه فرزندپروری روی یک نمونه ۷۵ هزار نفری از نوجوانان و جوانان ۱۴ تا ۲۹ ساله کشور هنجاریابی و روایی و پایایی آن احراز شده است (لطف آبادی، ۸۱). پایایی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ /۹۴. به‌دست آمده است (منبع قبلی). همچنین در مطالعه‌ای دیگر لطف‌آبادی و نوروزی (۱۳۸۳) از این پرسشنامه به‌عنوان یکی از هفت مقیاس ابزار خود برای بررسی چگونگی نگرش دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی ایران به جهانی شدن به‌عنوان مقیاس چگونگی فرزندپروری استفاده کردند. در تحلیل عاملی داده‌ها که برای تعیین قابلیت سؤالات مقیاس‌ها به‌کار گرفته شد، آزمون KMO انجام شد که ضریب به‌دست آمده در سطحی بالا بود ($KMO=0/736$). همچنین آزمون کرویت‌بارتلت ($X=6543/21$) در سطح $p < =0/001$ معنادار بود (لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳). این پرسشنامه دارای ۳۰ سؤال است و ۵ خانواده پاسخ‌گو، سهل‌گیر، مستبد، طردکننده و آشفته در این پرسشنامه با توجه به درک آزمودنی‌ها از شیوه فرزندپروری والدین‌شان مشخص می‌شود. جهت تعیین پایایی پرسشنامه در این پژوهش از آلفای کرونباخ استفاده شد و عدد /۷۴. به‌دست آمد.

ب) پرسشنامه نظام ارزشی: مقیاس لطف‌آبادی- نوروزی برای سنجش نظام ارزشی، آخرین کوششی است که در کشور ما برای سنجش نظام ارزشی صورت گرفته است. این مقیاس، براساس مبانی نظری که در مقاله «نظریه‌پردازی و مقیاس‌سازی برای سنجش نظام ارزشی» ارائه شده است (لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳) و به‌صورت پرسشنامه‌ای که حاوی ۹۰ + ۴۵ پرسش (۴۵ سؤال اصلی که هر یک از سؤالات خود دارای دو سؤال تکمیلی نیز هست) برای سنجش ده مقوله پایه‌ای در نظام

ارزشی شخص در حوزه‌های گوناگون فردی، خانوادگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری، علمی و نظری، دینی، علمی و جهانی است ساخته شده و روی یک نمونه آزمایشی ۵۶۸ نفری از دانش‌آموزان دبیرستانی به اجرا درآمده است تا علاوه بر روایی محتوا و روایی سازه آن که از طریق بررسی‌های نظری و تخصصی تأمین شده بود با کمک مطالعات تحلیلی عامل روی نتایج حاصله، روایی آن از جنبه تحلیل آماری مورد اطمینان قرار گیرد. هر یک از ارزش‌های مذکور دارای محتوایی از قبیل موارد زیرند: - ارزش‌های فردی: بیانگر میزان فردیت‌گرایی، سودجویی شخصی، رفاه و آسایش شخصی، شادمانی، شوق زندگی، درستکاری، تعادل روانی، و ... است. - ارزش‌های خانوادگی: حاکی از تعلق، وفاداری، مراقبت، امنیت خانواده و ... است. - ارزش‌های اقتصادی: اهمیت ثروت، مالکیت، پیشرفت اقتصادی، سودمندی امور و ... را در برمی‌گیرد. - ارزش‌های سیاسی: شامل مسائل مربوط به قدرت و تسلط، آزادی، برابری، مسئولیت شهروندی و ... است. - ارزش‌های اجتماعی: صمیمیت در روابط انسانی، مشارکت، قانون‌مداری، نظم اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، نگرش‌های اجتماعی و ... است. - ارزش‌های هنری: بیانگر زیبایی دوستی، توجه به آثار هنری، آفرینش هنری، تحسین زیبایی‌های طبیعی و ... است. - ارزش‌های علمی و نظری: حقیقت‌جویی، تجربه‌گری و استدلالی بودن، خردمندی، انتقادنگری و ... است. - ارزش‌های دینی: باورهای قدسی، تجربه و عملکرد دینی، پرهیزگاری، وحدت جویی، گرایش عرفانی و ... است. - ارزش‌های ملی: ایران دوستی، تعلق به فرهنگ ملی، امنیت ملی، دفاع از سرزمین و ... است. - ارزش‌های جهانی شدن: نگرش به غرب و غرب‌گرایی، نگرش به جهانی شدن، نگرش به مسأله فمینیسم و ... است (لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳). مطالعات تعیین پایایی پرسشنامه با روش‌های شناخته شده محاسبه پایایی (شامل آلفای کرونباخ و روش دو نیمه کردن^{۱۸}) انجام گرفت و میانگین مقادیر پایایی با دو روش مذکور و برای مجموعه ارزش‌های مورد مطالعه در تحقیق معادل ۰/۸۳، به‌دست آمد. برای تحلیل عاملی داده‌ها آزمون KMO انجام شد. که ضریب به‌دست آمده کاملاً رضایت‌بخش بوده است ($KMO=0/812$) همچنین آزمون کرویت بارتلت در سطح $P < 0/0001$ معنادار بوده است ($X=8255/14$). علاوه بر این، در تحلیل عاملی مورد بحث از روش مؤلفه‌های اصلی و بارهای عاملی ۰/۵ برای حداقل همبستگی قابل قبول میان هر ارزش و عامل استخراج شده استفاده شد. نتایج تحلیلی عاملی نشان داد که ده عامل قوی معنادار با ارزش ویژه بالاتر از ۱ (و با استخراج مؤلفه‌های اصلی با قدرت تبیین ۷۶/۶٪ واریانس کلی) در این مقیاس وجود دارد (منبع قبلی). با استفاده از آلفای کرونباخ پایایی این ابزار در پژوهش حاضر ۰/۸۹، به‌دست آمده است.

یافته‌ها

برای بررسی سلسله مراتب نظام ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه‌های فرزندپروری مختلف (پاسخ‌گو، سهل‌گیر، مستبد، طردکننده و آشفته) ابتدا تعداد آزمودنی‌ها در هر شیوه مشخص سپس با استفاده از آزمون فریدمن نتایج در درون گروه‌ها مورد تجزیه و تحلیل نهایی قرار گرفتند. نتایج نهایی در جداول و نمودارهای ۱ تا ۵ به تفکیک نشان داده شده است. همچنین برای بررسی این مطلب که شیوه‌های فرزندپروری مختلف (در بین گروه‌ها) در چه مقوله‌های پایه‌ای نظام ارزشی تفاوت دارند داده‌ها با استفاده از آزمون کراسکال - وایس مورد بررسی قرار گرفتند و نتایج تحلیل داده‌ها در جدول ۶ نشان داده شده است.

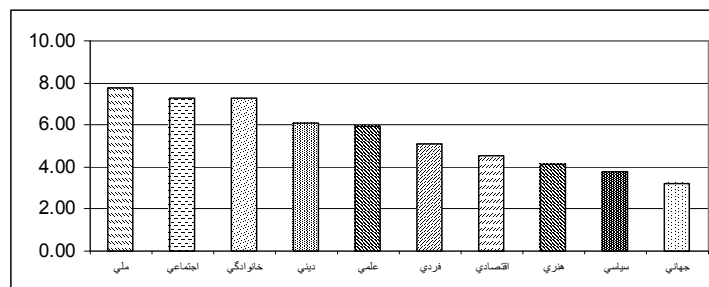
جدول ۱: تعداد آزمودنی‌ها، نمرات میانگین، انحراف استاندارد و رتبه متوسط

ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری پاسخ‌گو

رتبه متوسط	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	سلسله مراتب ارزش‌ها
۷/۷۳	۱/۵	۶/۱۰	۱۸۸	ملی
۷/۲۸	۱/۴۸	۵/۷۳	۱۸۸	اجتماعی
۷/۲۵	۱/۵	۵/۷۴	۱۸۸	خانوادگی
۶/۱۱	۲/۲۴	۵/۰۳	۱۸۸	دینی
۵/۹۱	۱/۶۴	۴/۸۱	۱۸۸	علمی
۵/۰۸	۱/۶۱	۴/۱۸	۱۸۸	فردی
۴/۵۱	۱/۶۷	۳/۷۷	۱۸۸	اقتصادی
۴/۱۵	۱/۸۸	۳/۶۰	۱۸۸	هنری
۳/۷۴	۱/۸۰	۳/۲۵	۱۸۸	سیاسی
۳/۲۴	۱/۸۰	۲/۷۷	۱۸۸	جهانی

جدول ۱-۲- آزمون آماری فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو
۰/۰۰۱	۹	۴۹۲/۲۹

نمودار ۱- سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری پاسخ‌گو

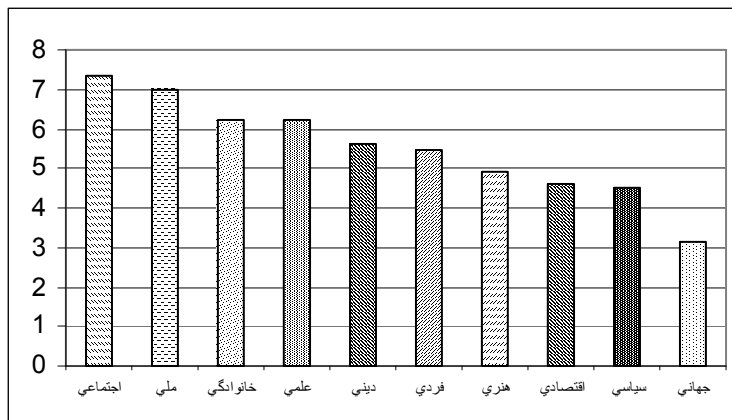
در جدول شماره ۱ اطلاعات مربوط به آزمودنی‌هایی قرار دارد که شیوه فرزندپروری والدین خود را پاسخگو در نظر گرفته‌اند. در این آزمودنی‌ها با توجه به $p < 0/001$ نظام ارزش‌ها سلسله مراتب معناداری دارد. سلسله مراتب نظام ارزشی این گروه از آزمودنی‌ها در نمودار ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۲: تعداد آزمودنی‌ها، نمرات میانگین، انحراف استاندارد و رتبه متوسط ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری سهل‌گیر

رتبه متوسط	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	سلسله مراتب ارزش‌ها
۷/۳۲	۱/۷۶	۵/۷۸	۱۴	اجتماعی
۶/۹۶	۲/۰۹	۵/۶۴	۱۴	ملی
۶/۲۵	۱/۲۶	۵/۰۷	۱۴	خانوادگی
۶/۲۱	۱/۵۶	۵	۱۴	علمی
۵/۶۰	۲/۲۰	۴/۴۲	۱۴	دینی
۵/۴۶	۲/۱۴	۴/۱۴	۱۴	فردی
۴/۹۲	۲/۵۸	۳/۹۲	۱۴	هنری
۴/۶۰	۱/۹۱	۳/۸۵	۱۴	اقتصادی
۴/۵	۱/۷۳	۳/۹۲	۱۴	سیاسی
۳/۱۴	۱/۳۲	۳/۰۷	۱۴	جهانی

جدول ۲-۱- آزمون آماری فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو
۰/۰۰۶	۹	۲۲/۸۷

نمودار ۲- سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری سهل‌گیر

در جدول شماره ۲ اطلاعات مربوط به آزمودنی‌هایی قرار دارد که شیوه فرزندپروری والدین خود را سهل‌گیر درک کرده‌اند. در این آزمودنی‌ها با توجه به $p < 0/006$ نظام ارزش‌ها سلسله مراتب معنادار دارد. سلسله مراتب نظام ارزشی این گروه از آزمودنی‌ها در نمودار ۲ نمایش داده شده است.

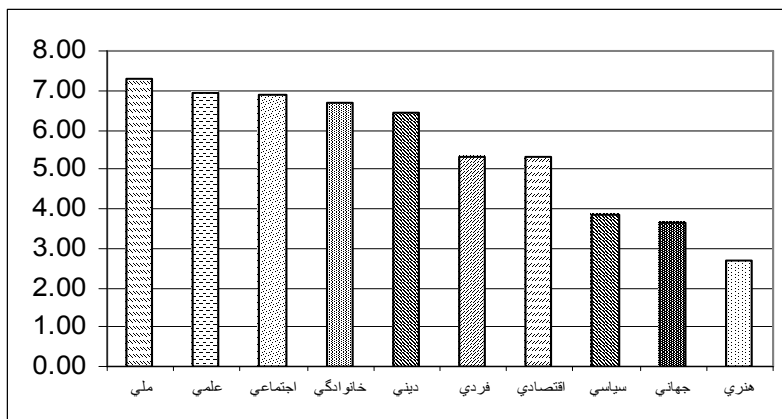
جدول ۳: تعداد آزمودنی‌ها، نمرات میانگین، انحراف استاندارد و رتبه متوسط ارزش‌های دانش‌آموزان

در شیوه فرزندپروری مستبد

رتبه متوسط	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	سلسله مراتب ارزش‌ها
۷/۳۱	۱/۷۴	۳/۱۷	۲۴	ملی
۶/۹۲	۱/۶۱	۴/۳۸	۲۴	علمی
۶/۸۸	۲/۰۵	۴/۹۶	۲۴	اجتماعی
۶/۶۷	۱/۴۷	۵/۵۰	۲۴	خانوادگی
۶/۴۴	۲/۰۵	۳/۲۵	۲۴	دینی
۵/۲۹	۱/۴۸	۵/۷۵	۲۴	فردی
۵/۲۹	۱/۲۸	۵/۴۲	۲۴	اقتصادی
۳/۸۵	۱/۲۴	۵/۳۸	۲۴	سیاسی
۳/۶۵	۱/۵۳	۲/۲۴	۲۴	جهانی
۲/۷۱	۱/۴۴	۴/۴۶	۲۴	هنری

جدول ۱-۳ آزمون آماری فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو
.۰۰۱	۹	۶۴/۰۶

نمودار ۳- سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری مستبد

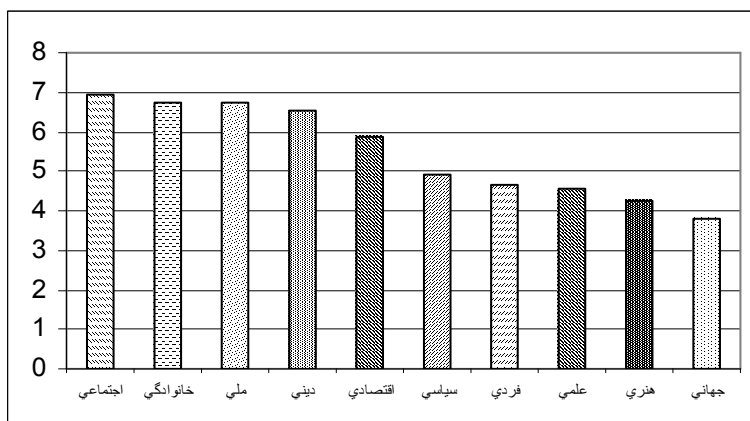
در جدول شماره ۳ اطلاعات مربوط به آزمودنی‌هایی قرار دارد که شیوه فرزندپروری والدین خود را مستبد در نظر گرفته‌اند. در این آزمودنی‌ها با توجه به $p < 0/001$ نظام ارزشی سلسله مراتب معناداری دارد. سلسله مراتب نظام ارزشی این گروه از آزمودنی‌ها در نمودار ۳ نمایش داده شده است.

جدول ۴: تعداد آزمودنی‌ها، نمرات میانگین، انحراف استاندارد و رتبه متوسط ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری طردکننده

رتبه متوسط	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	سلسله مراتب ارزش‌ها
۶/۹۴	۶/۶۴	۴/۷۷	۹	اجتماعی
۶/۷۲	۲/۳۴	۵/۳۳	۹	خانوادگی
۶/۷۲	۲/۲۴	۳/۴۴	۹	ملی
۶/۵۵	۱/۳۹	۳/۷۷	۹	دینی
۵/۸۸	۲	۵/۳۳	۹	اقتصادی
۴/۸۸	۱/۶۹	۵/۱۱	۹	سیاسی
۴/۶۶	۱/۹۴	۵/۴۴	۹	فردی
۴/۵۵	۱/۲۲	۴	۹	علمی
۴/۲۷	۱/۴۸	۴/۲۲	۹	هنری
۳/۷۷	۲/۹۴	۳/۲۲	۹	جهانی

جدول ۱-۴ آزمون آماری فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو
۰/۱۶	۹	۱۲/۹۱

نمودار ۴- سلسله مراتب ارزشهای دانش آموزان در شیوه فرزند پروری طرد کننده

در جدول شماره ۴ اطلاعات مربوط به آزمودنی‌هایی قرار دارد که شیوه فرزندپروری والدین خود را طردکننده فرض کرده‌اند. در این آزمودنی‌ها با توجه به $p < 0/16$ نظام ارزشی سلسله مراتب معناداری ندارد. سلسله مراتب نظام ارزشی این گروه از آزمودنی‌ها در نمودار ۴ نمایش داده شده است.

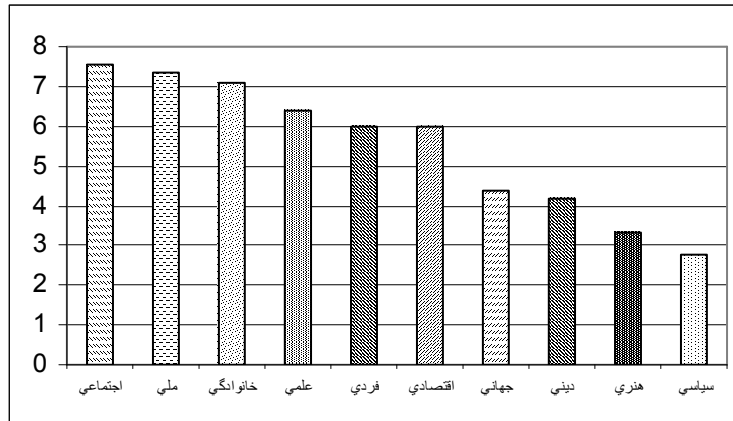
جدول ۵: تعداد آزمودنی‌ها، نمرات میانگین، انحراف استاندارد و رتبه متوسط

ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری آشفته

رتبه متوسط	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	سلسله مراتب ارزش‌ها
۷/۵۳	۱/۸۵	۴/۹۲	۱۴	اجتماعی
۷/۳۵	۱/۵۶	۳	۱۴	ملی
۷/۰۷	۱/۳۹	۵/۵۷	۱۴	خانوادگی
۶/۳۹	۲/۶۱	۳/۹۲	۱۴	علمی
۶	۱/۹۱	۵/۸۵	۱۴	فردی
۶	۱/۱۵	۵/۳۵	۱۴	اقتصادی
۴/۳۹	۱/۱۵	۲/۶۴	۱۴	جهانی
۴/۱۷	۱/۷۸	۳/۴۲	۱۴	دینی
۳/۳۲	۱/۲۵	۴/۷۸	۱۴	هنری
۲/۷۵	۱/۲۶	۵/۰۷	۱۴	سیاسی

جدول ۱-۵ آزمون آماری فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو
۲/۵۹	۹	۴۲/۵۶

نمودار ۵- سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان در شیوه فرزندپروری آشفته

در جدول شماره ۵ اطلاعات مربوط به آزمودنی‌هایی قرار دارد که شیوه فرزندپروری والدین خود را آشفته فرض کرده‌اند. در این آزمودنی‌ها با توجه به $p < ۲/۵۹$ نظام ارزشی سلسله مراتب معناداری ندارد. سلسله مراتب نظام ارزشی این گروه از آزمودنی‌ها در نمودار ۵ نمایش داده شده است.

جدول ۶: تعداد آزمودنی‌ها و رتبه متوسط هر مقوله نظام ارزشی به تفکیک در شیوه‌های فرزندپروری پنج‌گانه و تحلیل نتایج این نمرات با استفاده از آزمون کراسکال - والیس

سطح معناداری	درجه آزادی	خی دو	رتبه متوسط	تعداد	شیوه فرزندپروری	مقوله‌های نظام ارزشی
.۴۸	۴	۳/۴۸	۱۲۸/۱۱	۱۸۸	پاسخ‌گو	فردی
			۱۲۱/۹۶	۱۴	سهل‌گیر	
			۱۰۵/۳۸	۲۴	مستبد	
			۱۰۳/۳۸	۹	طردکننده	
			۱۴۰/۳۲	۱۴	آشفته	
* .۰۴	۴	۱۵/۲۸	۱۳۵/۹۱	۱۸۸	پاسخ‌گو	خانوادگی
			۱۱۳/۲۹	۱۴	سهل‌گیر	
			۹۱/۰۲	۲۴	مستبد	
			۱۱۳/۵۶	۹	طردکننده	
			۸۰/۴۳	۱۴	آشفته	
			۱۲۸/۱۲	۱۸۸	پاسخ‌گو	

.۱۸۵	۴	۱/۳۳	۱۲۸/۱۱	۱۴	سهل‌گیر	اقتصادی
			۱۱۱/۸۱	۲۴	مستبد	
			۱۲۹/۶۷	۹	طردکننده	
			۱۱۷/۰۷	۱۴	آشفته	
.۱۶۶	۴	۸/۸۲	۱۲۹/۱۵	۱۸۸	پاسخ‌گو	سیاسی
			۱۴۴/۲۵	۱۴	سهل‌گیر	
			۱۰۱/۹۰	۲۴	مستبد	
			۱۵۳/۱۷	۹	طردکننده	
* .۱۴۹	۴	۹/۵۱	۱۳۳/۸۶	۱۸۸	پاسخ‌گو	اجتماعی
			۱۱۹/۸۹	۱۴	سهل‌گیر	
			۹۲/۸۸	۲۴	مستبد	
			۱۱۲/۴۴	۹	طردکننده	
* /...۸	۴	۱۳/۸۲	۱۳۲/۸۸	۱۸۸	پاسخ‌گو	هنری
			۱۴۶/۶۱	۱۴	سهل‌گیر	
			۷۹/۸۳	۲۴	مستبد	
			۱۱۹/۲۸	۹	طردکننده	
.۱۲۰	۴	۵/۹۸	۱۲۸/۹۳	۱۸۸	پاسخ‌گو	علمی
			۱۵۲/۶۸	۱۴	سهل‌گیر	
			۹۸/۳۸	۲۴	مستبد	
			۱۲۷/۵	۹	طردکننده	
* .۱۲۱	۴	۱۰/۶۳	۱۳۲/۹۹	۱۸۸	پاسخ‌گو	دینی
			۱۱۸/۵	۱۴	سهل‌گیر	
			۱۱۵/۰۸	۲۴	مستبد	
			۱۱۸/۶۷	۹	طردکننده	
* /...۷	۴	۱۴/۲۴	۱۳۵/۵۲	۱۸۸	پاسخ‌گو	ملی
			۱۲۰/۳۶	۱۴	سهل‌گیر	
			۸۴/۹۸	۲۴	مستبد	
			۹۶/۸۹	۹	طردکننده	
.۱۲۳	۴	۵/۵۰	۱۲۱/۸۷	۱۸۸	پاسخ‌گو	جهانی
			۱۴۱/۲۵	۱۴	سهل‌گیر	
			۱۲۹/۴۶	۲۴	مستبد	
			۱۱۹	۹	طردکننده	
			۱۶۵/۳۹	۱۴	آشفته	

همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود در مقوله‌های پایه‌ای خانوادگی، اجتماعی، هنری، دینی و ملی در شیوه‌های فرزندپروری مختلف تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین بالاترین رتبه متوسط در مقوله‌های خانوادگی، اجتماعی، دینی و ملی به شیوه فرزندپروری پاسخ‌گو تعلق دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق حاضر در خصوص بررسی سلسله مراتب نظام ارزشی نوجوانان دانش‌آموز در شیوه‌های فرزندپروری مختلف نشان می‌دهد که نظام ارزشی دارای سلسله مراتب معناداری در شیوه‌های فرزندپروری پاسخ‌گو، سهل‌گیر و مستبد و سلسله مراتب نظام ارزشی در شیوه‌های فرزندپروری طردکننده و آشفته معنادار نمی‌باشد. این مطلب نشان‌دهنده این امر است که در خانواده‌هایی با شیوه فرزندپروری طردکننده و آشفته که جزء نامناسب‌ترین شیوه‌های فرزندپروری هستند، نوجوانان هنوز نتوانسته‌اند نظام ارزشی مشخصی برای خود پیدا کنند و دچار سردرگمی می‌باشند. نوجوان در معرض انتخاب‌های گوناگون قرار دارد و بنابراین والدین باید بتوانند نوجوان را در این مرحله متوجه ارزش‌های خود بکنند و نگرش مثبتی را به او بدهند. اما در هر دوی این شیوه‌ها والدین هیچ قدرت کنترلی بر نوجوان ندارند. برک (۱۹۹۴) مؤثرترین شیوه تربیتی در نوجوانی را شیوه‌ای می‌داند که والدین استفاده مناسبی از کنترل داشته باشند. احمدی (۱۳۷۳) معتقد است که پدر و مادر اولین کسانی هستند که زیربنای شکل‌گیری ارزش‌ها و نگرش‌ها و شخصیت نوجوان را می‌گذارند و ویژگی‌های والدین در جهت‌گیری اخلاقی و رشد ارزش‌های نوجوانان مؤثر است. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های هوج، پتریلو و اسمیت (۱۹۸۲)، ابیدی و کیتا و سیتارزیک (۱۹۹۴ نقل از حسن‌زاده، ۱۳۷۹) و خوسفر (۱۳۷۴) همسو می‌باشد. کیتا و سیتارزیک (۱۹۹۴ نقل از حسن‌زاده، ۱۳۷۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نگرش‌های والدین می‌تواند در ایجاد یک نظام ارزشی پایا و باثبات در نوجوان مؤثر باشد، هر قدر بین نگرش‌ها و ارزش‌های والدین و نوجوانان همسانی بیشتری باشد نوجوانان کمتر به بحران ارزشی مبتلا می‌شوند. خوسفر (۱۳۷۴) نیز در پژوهشی که به مقایسه تحلیل ارزش‌های خانواده، مدرسه و گروه همسالان از دیدگاه دانش‌آموزان دبیرستانی پرداخته بود، نقش خانواده را در شکل‌گیری ارزش‌ها مؤثرتر از سایر گزینه‌ها گزارش نمود.

از دیگر یافته‌های این پژوهش چگونگی سلسله مراتب نظام ارزشی در شیوه‌های فرزندپروری مختلف است. همان‌طور که در جداول و نمودارها نمایش داده شده است ارزش دینی در دانش‌آموزانی با خانواده پاسخ‌گو در سلسله مراتب بالاتری قرار دارد. ذکر این نکته ضروری است که در تفاوت بین گروه‌های شیوه‌های فرزندپروری در مقوله‌های نظام ارزشی، شیوه فرزندپروری پاسخ‌گو در

مقوله دینی رتبه بالاتری نسبت به سایر گروه‌ها دارد. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های توماس و همکاران (۱۹۷۴، به نقل از دادلی و ویسبی، ۲۰۰۰) که اظهار داشتند وقتی والدین ارتباط عاطفی مثبتی با فرزندان دارند نوجوانان در ارزش مذهبی تعهد بیشتری نشان می‌دهند و با یافته‌های جانسون (۱۹۷۳) که گزارش کرد دانش‌آموزان متعهدتر به ارزش‌های مذهبی، والدین خود را خوشحال‌تر، گرم‌تر و پذیرنده‌تر می‌دانند، همخوانی دارد. دادلی و ویسبی (۲۰۰۰) نیز مهم‌ترین فاکتور برای تعهد مذهبی را حضور گرم و روابط حمایتی و مراقبتی والدین با فرزندان می‌داند و حضور این ارتباط را خیلی مؤثرتر از حضور در مکان‌های مذهبی مثل کلیسا و... می‌داند.

به‌هر حال والدین مقتدر با رابطه عاطفی و همنوایی بیشتر، محیط گرم خانوادگی را برای فرزندان در نظر می‌گیرند و به آن‌ها اجازه شرکت در بحث‌ها را داده و برای تصمیمات فرزندان‌شان ارزش قائل هستند.

از دیگر یافته‌های پژوهش این است که ارزش‌های ملی - خانوادگی - اجتماعی و دینی در تمام شیوه‌های فرزندپروری دارای رتبه بالاتر و ارزش‌های سیاسی و اقتصادی و جهانی دارای رتبه پایین‌تری می‌باشند (به‌جز ارزش دینی و جهانی در شیوه فرزندپروری آشفته). این یافته‌ها را می‌توان چنین تبیین کرد که هرکدام از افراد یکسری ارزش‌های شخصی خاص خود را دارند اما ارزش‌هایی هم وجود دارند که در فرهنگ عمومی شده و ارزش‌های فرهنگی نامیده می‌شود (نلر، نقل از فائدی و آهنچیان، ۱۳۷۹). بنابراین این ارزش‌ها بر خانواده‌ها که از فرهنگ جامعه تأثیرپذیر هستند و در نتیجه بر شیوه‌های فرزندپروری مختلف، تأثیر یکسان دارد و انتقال آن به فرزندان جدا از تفاوت در شیوه‌های فرزندپروری، یکسان می‌باشد. مثلاً در فرهنگ ایران احترام به جمع‌گرایی، احترام به خانواده، احترام به روح و هویت ملی و دفاع سرزمین دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. لطف‌آبادی (۱۳۸۱) در پژوهشی که به بررسی وضع نوجوانان و جوانان ایرانی در دستیابی به هویت‌های متفاوت انجام داده بود به این نتیجه رسید که نوجوانان و جوانان ایرانی در دستیابی به هویت دفاع از سرزمین ۰/۸۸، هویت اعتقادی - دینی ۰/۸۶ و هویت و روح ملی ۰/۸۵ موفق بوده‌اند در حالی که در دستیابی به هویت شغلی و سیاسی پایین‌ترین مقادیر را کسب کرده‌اند. از آنجایی که رشد هویت از یک‌سو یعنی اجتماعی شدن و جریان رشد هویت یعنی فرهنگ‌پذیری و اجتماع‌پذیری و از سوی دیگر جزء اصلی فرهنگ هر اجتماع ارزش‌های آن است، رابطه بین ارزش‌ها و هویت‌یابی شفاف و بدیهی می‌باشد (روزبهبانی، ۱۳۷۸). از طرف دیگر لطف‌آبادی و نوروزی (۱۳۸۳) معتقد است که نظام ارزشی به‌عنوان درونی‌ترین لایه‌های شخصیت و هویت، شکل‌دهنده پایه‌های نظام نگرشی و رفتاری افراد است. بنابراین با توجه به مطالب فوق می‌توان هم‌خوانی بین یافته‌های این پژوهش و نتایج تحقیق لطف‌آبادی (۱۳۸۱) و نتایج پژوهش ریتس (۱۹۹۹) را مورد توجه قرار داد.

از دیگر یافته‌های پژوهش این است که تنها در خانواده با شیوه فرزندپروری آشفته دانش‌آموزان ارزش دینی را در مرتبه پایین‌تر از سایر گروه‌ها و ارزش جهانی را در رتبه بالاتری قرار داده‌اند (ذکر این نکته جالب توجه است که این‌گونه رتبه‌بندی علاوه بر درون گروه‌ها در بین گروه‌ها نیز مشاهده می‌شود). با توجه به شیوه فرزندپروری نامناسب و جو خانوادگی نابسامان در این مورد و همچنین تعارض والدین با فرزندان، انتقال ارزش‌ها به نوجوانان درست صورت نمی‌گیرد و نوجوانان دستخوش تعارض و بحران ارزش‌ها می‌گردند. از این‌روست که پینکوارت و سیلبریسن (۲۰۰۴) معتقدند هرچه خانواده حمایت عاطفی کمتری از فرزندان داشته باشد و کنترل کمتری در خانواده‌ها باشد تأثیر همسالان روی شکل‌گیری نظام ارزشی نوجوان بیشتر شده و آنها در انتخاب ارزش‌های درست، دچار تعارض بیشتری می‌شوند.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که در شکل‌گیری سلسله مراتب نظام ارزش‌ها تنها عامل دخالت‌کننده خانواده و شیوه فرزندپروری نیست، بلکه طبق پژوهش‌ها سن آزمودنی‌ها (اسچون فلاگ، ۲۰۰۱)، جنسیت (حسن‌زاده، ۱۳۷۹) و تأثیر گروه همسالان و مدارس و فرآیندهای اجتماعی (پینکوارت و سیلبریسن، ۲۰۰۴) هم باید در نظر گرفته شود. در ضمن ارتباط بیشتر فرزندان با یکی از والدین روی رتبه‌بندی ارزش‌ها به‌خصوص تعهد دینی (هانزبرگر و براون^{۲۰}، ۱۹۸۴، به نقل از منبع قبلی) تأثیرگذار می‌باشد.

به‌عنوان آخرین نکته، اشاره به این نکته با اهمیت است که مک کلینتک^{۲۱} (۱۹۹۵)، به نقل از دادلی و ویسبی، (۲۰۰۰) معتقد است شیوه فرزندپروری که فرزندان از والدین خود درک می‌کنند با درک والدین از شیوه فرزندپروری خود، متفاوت است. بنابراین با توجه به این نکات و اهمیت این مطلب که ارزش‌ها شکل‌دهنده پایه سبک زندگی افراد هستند که دارای بیشترین تأثیر در کنش‌ها و واکنش‌های آنان می‌باشند (لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳)، لذا بر لزوم پژوهش‌های بیشتر و با در نظر گرفتن درک شیوه فرزندپروری از دیدگاه نوجوانان و والدین‌شان و همچنین اندازه‌گیری نظام ارزشی نوجوانان و والدین‌شان برای دستیابی به نتایج مؤثرتر تأکید می‌شود.

یادداشت‌ها

1. Marini	11. Uninvolved
2. Kuhnke	12. Harvey & Flaknor
3. Rokeach	13. Negativism
4. Thomas et al	14. task orientation
5. Baumrind	15. internal standards of conduct
6. Authoritative	16. rigid
7. Responsive	17. Dusek
8. Demanding	18. Spilt – half Reliability
9. Authoritarian	19. Hunsberger & Brown
10. Permissive	20. Mc clintock

منابع

- احمدی، سید احمد (۱۳۷۳). روان‌شناسی نوجوانی و جوانان. اصفهان: مشعل.
- برجعی، احمد (۱۳۸۰). تحول شخصیت در نوجوان. تهران: وراي دانش.
- حسن‌زاده، رمضان (۱۳۷۹). بررسی سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان دوره متوسطه استان‌های مازندران و گلستان. مجله دانش و پژوهش، شماره ۵، ص ۴۱-۵۸.
- خوسفهر، غلامرضا (۱۳۷۴). مقایسه تحلیلی ارزش‌ها در خانواده، مدرسه و گروه همسالان از دیدگاه دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
- دلاور، علی (۱۳۸۲). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران: رشد.
- لطف‌آبادی، حسین (۸۱). وضعیت و نگرش و مسائل نوجوانان و جوانان سراسر ایران. تهران: انتشارات سازمان ملی جوانان.
- لطف‌آبادی، حسین و نوروزی، وحیده (۱۳۸۳). نظریه‌پردازی و مقیاس‌سازی برای سنجش نظام ارزشی دانش‌آموزان نوجوانان ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، سال سوم، شماره ۷، ص ۵۹-۳۳.
- لطف‌آبادی، حسین و نوروزی، وحیده (۱۳۸۳). بررسی نگرش دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی ایران به جهانی شدن و تأثیر آن بر ارزش‌ها و هویت دینی و ملی آنان. فصلنامه علمی - پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، سال سوم، شماره ۹، ص ۸۸-۱۲۰.
- محمدی روزبهانی، کیانوش (۱۳۷۸). بررسی رابطه نظام ارزشی و رشد اخلاقی با هویت‌یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- نلر، جورج (۱۳۷۹). انسان‌شناسی تربیتی. (ترجمه قائدی، یحیی و آهنچیان، محمدرضا). تهران: آیبیش.
- Berk, E. (1994). Child development, Third edition. By Allyn & Bacon.
- Berzonsky, M. (2004). Identity style, Parental Authority, and Identity commitment. Journal of Youth and Adolescence, Vol. 33, N. 3, pp.213-220.
- Dudley, R. L. & Wisbey, R. L. (2000). Relationship of parenting styles to commitment to the church among young adults. Religious Education. <http://www.findarticle.com>.
- Hoge, D. R. ; Petrillo, G. H. & Smith, E. I. (1982). Transmission of religious and social values from parents to teenage children. Journal of Marriage and the Family. 44: 569-580.
- Johnson, M. A. (1973). Family life and religious commitment. Review of Religious Research. 14: 144-150.
- Jones, G. R. (2000). Personal values and corporate philanthropy model for the role senior executive personal values play in decisions regarding corporate philanthropy. <http://www.ssn.flinders.edu.au/commerce/researchpapers/00-23.htm>.
- Nelsen, H. M. (1981). Gender differences in the effects of parental discord on preadolescent religiousness. Journal for the Scientific study of Religion. 20: 351-360.
- Pinquart, M & Silbereisen, R. K. (2004). Transmission of values from adolescents to their parents: The role of value content and authoritative parenting. <http://www.findarticle.com>.
- Ritts, V. (1999). In fluxing culture in to parenting issues: A supplement for psychology in structors. <http://users.sticc.edu/vritts/culture.htm>.
- Schonpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of values: The role of transmission belts. Journal of Cross- Cultural Psychology. 32: 174-185.
- Slicker, E. (1998). Relationship of parenting style to behavioral adjustment in graduating high school seniors. Journal of Youth and Adolescence, Vol. 27, No. 3, pp. 345-372.